

ЗАКОННІСТЬ, ОБҐРУНТОВАНІСТЬ І СПРАВЕДЛИВІСТЬ СУДОВОГО РІШЕННЯ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В УМОВАХ РЕЛОКАЦІЇ БІЗНЕСУ

Олександр БИРКОВИЧ

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії та історії держави і права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

<https://orcid.org/0000-0003-3880-359X>

Війна змінює парадигму функціонування судової системи, вимагаючи врахування психічних особливостей, соціальних змін і нових суспільних вимог до справедливості та прозорості. А правосудність є основним критерієм якості судових рішень у справах про адміністративні, цивільні, господарські, кримінальні правопорушення, та охоплює ознаки законності та обґрунтованості.

Переміщення бізнесу в західні області України внаслідок повномасштабного вторгнення росії супроводжується низкою проблем та особливостей. Насамперед зазначимо, що лідером за кількістю релокованих малих та середніх бізнесів є Львівська область. Як свідчить офіційна статистика, у Львівську область переміщено 233 підприємства. Загалом же Львівська обласна військова адміністрація отримала 956 заявок на релокацію. Другу та третю позиції за кількістю релокованих бізнесів посідають Закарпатська та Івано-Франківська області¹.

Для врегулювання процесів пов'язаних з релокацією та підтримки бізнесу були прийняті ряд законодавчих актів: постанову Кабінету Міністрів України (2022)² та розпорядження Кабінету Міністрів України (2022)³ якими визначено відповідні місця та механізм підтримки для забезпечення безперервності господарсько-фінансової

¹ Zelisko H. (2023). RELOCATION OF ENTERPRISES AS A TOOL OF ECONOMIC SECURITY UNDER CONDITIONS OF MARTIAL LAW. Bulletin of Lviv National Environmental University. Series «AIC Economics», (30), 38–43. <https://doi.org/10.31734/economics2023.30.038>

² Кабінет Міністрів України. (2022, 17 березня). Про особливості роботи акціонерного товариства «Укрпошта» в умовах воєнного стану (Постанова № 305). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2022-%D0%BF#Text>

³ Розпорядження КМУ (2022, 25 березня). р. Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію. (Розпорядження 246-р). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text>

діяльності підприємств; постановою Верховної Рада України (2022)⁴ впорядковані процеси переміщення підприємств, підтримки з боку держави малої приватизації та є основою для передачі державного та комунального майна в приватну власність та інші нормативно-правові акти.

Так, 25 березня 2025 року Верховна Рада України прийняла доопрацьований Комітетом відповідно до статті 135 Регламенту Верховної Ради України (2025)⁵ закон, який призвів до хвилювання населення та бізнесу Ужгородського району Закарпатської області.

Встановлюється механізм примусового відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна на території Ужгородського району Закарпатської області протягом дії воєнного стану для передачі цих земельних ділянок в користування стратегічно важливим підприємствам (у тому числі релокованим).

Такий механізм передбачає надання Кабінету Міністрів України повноважень щодо примусового відчуження земельних ділянок, розташованих на території Ужгородського району Закарпатської області, із виплатою власникам їх вартості у підвищеному розмірі⁶.

Прописані особливості примусового відчуження земельних ділянок, іншого нерухомого майна що на них розміщені, які перебувають у власності фізичних та юридичних осіб з мотивів суспільної необхідності в умовах воєнного стану для розміщення об'єктів оборонно-промислового комплексу та об'єктів інфраструктури – призведе до збільшення судових позовів та створить значні виклики для функціонування судової системи в Закарпатській області та України загалом.

Регулювання процесу судочинства України в період воєнного стану закріплено в прийнятих законах Верховною Радою України, а саме: ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» зазначено:

- суди повинні діяти виключно на підставі та в спосіб, визначені Конституцією України та законами України;
- правосуддя на території, де введено воєнний стан, здійснюється лише судами; делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається;
- створення надзвичайних та особливих судів не допускається;

⁴ Верховна Рада України. (2022, 28 липня). Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння процесам релокації підприємств в умовах воєнного стану та економічного відновлення держави. (Закон України №2468-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2468-20#Text>

⁵ Верховна Рада України (2025) прийняла Закон щодо спрощення процедури відведення земельних ділянок для розвитку цифрової інфраструктури. <https://www.rada.gov.ua/news/razom/260370.html>

⁶ Верховна Рада України (2025) прийняла Закон щодо спрощення процедури відведення земельних ділянок для розвитку цифрової інфраструктури. <https://www.rada.gov.ua/news/razom/260370.html>

– забороняється скорочувати чи прискорювати будь-які форми судочинства;

– у тому випадку, коли суди, розміщені на території, де введено воєнний стан, об'єктивно не можуть здійснювати правосуддя, за допомогою Закону України, може бути змінена територіальна підсудність судових справ чи змінено місцезнаходження судів⁷.

Проблеми, пов'язані з функціонуванням судів у воєнний час, особливо актуальні в контексті забезпечення верховенства права та захисту прав людини. Вважаючи факт перебування багатьох власників земельних ділянок за межами України, примусове відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна на території Ужгородського району Закарпатської області протягом дії воєнного стану для передачі цих земельних ділянок в користування стратегічно важливим підприємствам (у тому числі релокованим) може призвести до порушення їх прав.

Критеріями законності постанов суду у справах ефективного забезпечення стабільності розвитку регіону в умовах релокації бізнесу повинні стати правильне застосування: норм матеріального права та дотримання норм процесуального права; відповідність постанови міжнародним, конституційним, галузевим принципам, основним засадам судочинства, вимогам верховенства права.

Аналогія закону та аналогія права допускається для застосування адміністративним судом виключно з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень та лише у випадку взагалі відсутності закону, що регулює відповідні правовідносини. (*ВС роз'яснив, коли аналогія закону та аналогія права не застосовується*, 2021, 4 квітня)⁸.

Водночас ВС зазначив, що аналогія закону та аналогія права не застосовується для визначення підстав, меж повноважень та способу дій органів державної влади та місцевого самоврядування. (*ВС роз'яснив, коли аналогія закону та аналогія права не застосовується*, 2021, 4 квітня)⁹.

Виходячи з проведеного дослідження, резюмуємо, що винесення судових рішень повинно базуватися на двох основних демократичних принципах: найвищій цінності людського життя, здоров'ї, недоторканності та безпеці; конституційному праві кожної людини на судовий захист, що забезпечує безперервність здійснення правосуддя.

⁷ Верховна Рада України (2015, 12 травня). Про правовий режим воєнного стану. (Закон України №389-VIII333). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

⁸ ВС роз'яснив, коли аналогія закону та аналогія права не застосовується. (2021, 4 квітня). Судово-юридична газета. <https://sud.ua/ru/news/publication/197828-vs-roz'iasniv-koli-analogiya-zakonu-ta-analogiya-prava-ne-zastosovuyetsya-a20d6d>

⁹ ВС роз'яснив, коли аналогія закону та аналогія права не застосовується. (2021, 4 квітня). Судово-юридична газета. <https://sud.ua/ru/news/publication/197828-vs-roz'iasniv-koli-analogiya-zakonu-ta-analogiya-prava-ne-zastosovuyetsya-a20d6d>